

Inheemse bomen: de visie van boomkwekerijen

Nog altijd grote problemen bij implementeren regels inheems plantgoed

De Duitse natuurbeschermingswetgeving van 2009 schrijft voor dat bij aanplantingen in de vrije natuur uitsluitend gebiedseigen bomen gebruikt mogen worden. Dat is een belangrijke markt, ook voor Nederlandse kwekers. De overgangsoptelling eindigt op 1 maart 2020, maar nog altijd bestaan er grote hiaten en onduidelijkheden.

Auteur: Christoph Dirksen (Baumschule Ley)

Door de wijziging van de Duitse natuurbeschermingswet in 2009 vond er een herziening plaats van het gebruik van gebiedseigen bomen. Omdat boomkwekerijen lange tijd nodig hebben voor de omschakeling, heeft de wetgever een overgangsperiode ingesteld van tien jaar, die eindigt op 1 maart 2020. Vanaf deze datum mogen er bij aanplantingen in de vrije natuur uitsluitend gebiedseigen bomen worden gebruikt. Voor uitzonderingen moet goedkeuring worden gevraagd.

De afgelopen acht jaar hebben boomkwekerijen de nodige certificeringsmaatregelen genomen om planten volgens deze wettelijke voorschriften te

kunnen produceren. Anno 2018, twee jaar voor het aflopen van de overgangsperiode, bestaan er nog altijd grote hiaten wat betreft de beschikbaarheid van planten, certificering, inzaaigebieden, gebruiklocaties en aanbestedingen. Met andere woorden: er is grote haast geboden om de nog aanwezige problemen op te lossen.

De uitvoering van § 40 lid 4 van de Duitse natuurbeschermingswet uit 2009 heeft kwekers en gebruikers van gebiedseigen bomen voor een flinke uitdaging gesteld. Het grootste probleem is dat de benodigde hoeveelheid beplanting voor de vrije natuur niet exact kan worden vastgesteld. Dit

komt onder andere doordat er verschillende definities van het begrip 'vrije natuur' worden gehanteerd. Boomkwekerijen moeten enorme voorinvesteringen in plantproductie doen, waarvan nog niet zeker is dat ze zich terugbetalen. Bovendien is het absoluut noodzakelijk dat de planten die geproduceerd worden qua eigenschappen exact overeenkomen, namelijk met de voorkomensgebieden 1 tot en met 6, en dat dit eenduidig kan worden bewezen met een erkend certificeringsschema.

Probleem: geschikt zaigoed

De basis van de productie van gebiedseigen bomen is gelegen in de beschikbaarheid

van geschikt zaaigoed. Dankzij de zogeheten Bosvermeerderingswet is een deel van de zaden beschikbaar voor de Duitse boomsector, maar er zijn grote hiaten in de beschikbaarheid van zaad-opstanden in veel randgebieden en op het gebied van bosplantsoen. Het is daarom belangrijk dat zaad waarmee oogstgaarden worden aangelegd, in het wild geselecteerd wordt en dat de bevoegde autoriteiten toestemming geven om te oogsten.

Hierbij moet het om minstens 50 jaar oude beplanting gaan, die bij voorkeur spontaan is uitgezaaid. In sommige Duitse deelstaten zijn dergelijke gewassen bekend, in andere vrij weinig of helemaal niet. Om deze situatie in de toekomst te kunnen oplossen, worden er in sommige deelstaten pogingen gedaan om zaadgaarden op te zetten om een duurzame voorraad oogstvoorraden te creëren. Bij bosplantsoen komt het vaak voor dat in kaart gebrachte bestanden plotseling zijn verdwenen als gevolg van bouwmaatregelen.

Het gebruik van bomen als zaadbron is een goede manier voor boomkwekerijen om de productie op te schroeven. Bovendien brengt deze vegetatie ook positieve eigenschappen mee voor de bosbouw, zoals een rechte stam en diktegroei. In het begin stonden er slechts 29 planten voor de vrije natuur op de lijst; nu moeten we er van uitgaan dat die lijst in de toekomst met 100 tot 200 soorten zal worden aangevuld. Daarbij zijn regionale soorten, zoals *Rosa majalis* geografisch gebied 6, vaak uitzonderingen.

Het vinden van nieuwe oogstmogelijkheden en zaadaanplantingen zal nog vele jaren in beslag nemen. Bovendien kan worden aangenomen dat het verwerven van zaaigoed een kostbare aangelegenheid wordt. Het moeizaam oogsten van zeer kleine hoeveelheden zaad volgens een voorgeschreven certificatieschema in heel Duitsland is zeer tijdrovend. Maar ook hier kunnen we ervan uitgaan dat de vraag de markt de komende jaren zal opdrijven.

Zaaiplaats speelt geen rol

Zaaibedrijven, die zich in Duitsland doorgaans in het noorden bevinden, zijn specialistische bedrijven. De plaats waar gebiedseigen bomen worden gezaaid, maakt voor de echtheid en de certificering geen verschil. De eigenschappen van de plant zijn genetisch vastgelegd in het zaad en worden niet beïnvloed door de groeiplaats. Net als bij het oogsten van het zaad moet er ook hier voor worden gezorgd dat er geen verwisseling kan plaatsvinden. Zaden uit heel Duitsland worden dus

voornamelijk in gebied 1 gezaaid, om daarna als een- of tweejarige zaailing aan boomkwekerijen te worden geleverd. De zaailingen komen vervolgens weer terecht bij teeltbedrijven voor jonge bomen of wilde struiken.

De productieprocessen voor gebiedseigen bomen en de gebruikelijke handelswaar in boomkwekerijen zijn altijd gelijk. Ook de kwaliteit van gebiedseigen bomen komt overeen met die van gangbare bomen, die onderworpen zijn aan de FLL-kwaliteitsbepalingen voor kwekerijplanten. Na te zijn gezaaid bij een Noord-Duits specialistisch bedrijf is het goed mogelijk dat de jonge planten worden verkocht aan buurlanden, bijvoorbeeld Nederland, om daar te worden opgekweekt tot een jonge twee keer verplante boom. Na drie tot vier jaar kunnen deze jonge bomen met een stamomtrek van 8/10/12 worden verkocht aan de volgende kwekerij, om daar vervolgens verder te worden opgekweekt tot 3 x v-laanboom. Na vier jaar hebben deze bomen het doel (laanboom drie keer verplant 18/20) bereikt en kunnen ze in de vrije natuur worden geplant.

Het is van belang dat vanaf de oogst van het zaad tot aan het gebruik van de 18/20-laanboom alle productiestappen jaarlijks een volledige certificering doorlopen, op dezelfde manier als de Duitse EAB, EZG of ZGG. Voor de gebruiker is een certificaat van een certificeringsinstantie die de authenticiteit garandeert heel belangrijk. Alleen een certificaat van een specialist of een door de overheid aangestelde en beëdigde deskundige is wettelijk niet toegestaan.

Beschikbaarheid van gebiedseigen bomen

De gebruiker is gewend om zijn beplantingswensen te bepalen aan de hand van catalogi en zijn eigen ideeën. Bij inheemse bomen kwam het in het begin – en nog steeds – voor dat veel soorten niet beschikbaar waren in de markt. Als een bepaalde soort niet beschikbaar is of verschillende maten heeft, hoort de gebruiker als verklaring vaak van de producent: deze bomen zijn momenteel niet beschikbaar. Dit komt doordat veel kwekerijen bang zijn om te investeren in de productie van inheemse bomen en doordat er voor veel bomen de zaadverwerving niet zeker is.

Sommige Duitse deelstaten, zoals Beieren, hebben een grote voorsprong bij het uitzetten van oogstvoorraden; andere staan er slecht voor. Een mogelijkheid om gebiedseigen bomen te verwerven, zou een vooronderzoek kunnen zijn naar de bomen die op dat moment in de markt

ACHTERGROND

beschikbaar zijn. De gebruiker kan bijvoorbeeld op de websites van EAB (Erzeugergemeinschaft Autochtone Baulmschulererzeugnisse) en ZGG (Zertifizierte Gebieteigene Gehölze) de beschikbare hoeveelheden of plantensoorten vinden en de kwekerijen die deze bomen produceren. Door een slimme uitwisseling van soorten of eigenschappen kan de gebruiker dan aanplanten in de vrije natuur.

Planten op tijd bestellen

Aan het begin van het plantseizoen, vanaf oktober, is de beschikbaarheid van planten natuurlijk zeer groot. Aan het einde van het seizoen, in april, neemt de beschikbaarheid aanzienlijk af. Het is daarom belangrijk om niet alleen vooraf te informeren naar de gewenste planten, maar ook om ze tijdig te bestellen.

Een andere mogelijkheid is een teeltcontract voor gebiedseigen bomen. Vooral bij grote hoeveelheden, bijvoorbeeld bij de aanleg van snelwegen, is zo'n planning zinvol. Een aanlooperperiode van drie tot vier jaar voor struikgewassen kan tijdige aanplant langs de aan te leggen snelweg garanderen.

Vanaf 1 maart 2020 moeten gebiedseigen bomen helemaal op de juiste manier in de vrije natuur worden geplant. Het gebruik van gebiedseigen bomen in stedelijke gebieden is door de wetgever niet voorzien. De redenen hiervoor zijn begrijpelijk en divers. De klimaatverandering vraagt om heel andere soorten en variëteiten, die kunnen omgaan met hittestress en droogte.

Er is geen vergunning nodig voor het uitzetten van gebiedsvreemde soorten in stedelijke en binnenstedelijke gebieden, bij groepen gebouwen in het buitengebied, in tot gebouwen behorende tuinen en in vestigingsgebieden voor weekendhuizen in het buitengebied (het zogenaamde bewoonde gebied), evenmin als bij sportfaciliteiten.

Voor de teelt in de land- en bosbouw geldt een algehele vrijstelling van de vergunningsplicht. Tot het eind van de overgangperiode mogen reguliere producten worden gebruikt; daarvoor is geen vergunning nodig. De wetgever wijst er echter op dat het de voorkeur verdient om gebiedseigen bomen te gebruiken.

Ook wat betreft bermgroen moeten gebiedseigen bomen worden geplant. Uitzondering hierop zijn bijzondere locaties (directe straatzijde, midden- en scheidingsstroken, geluidswallen, steile wanden, ondersteunende structuren) langs geclassificeerde wegen en lokale wegen die niet als vrije natuur

Sinds de wijziging van de Duitse nationale natuurbeschermingswet in 2009 mag er volgens § 40 lid 4 BNatSchG in de vrije natuur geen plantmateriaal meer gebruikt worden dat zijn genetische oorsprong niet in het desbetreffende gebied heeft. De basisgedachte van deze wijziging is om het gebruik van gebiedseigen geboomte van regionale oorsprong te bevorderen. Tegelijkertijd is het doel om te voorkomen dat invasieve, gebiedsvreemde soorten de gebiedseigen soort verdringen. Het draait daarbij ook om internationale vereisten voor de bescherming van genetische diversiteit.

Een in 2010 opgerichte werkgroep heeft aanbevelingen opgesteld voor de implementatie van de voorschriften tijdens de wettelijke overgangperiode. Deze werkgroep heeft landelijk zes geografische gebieden vastgesteld die moeten dienen als basis voor de productie en toepassing van gebiedseigen geboomte. De resultaten van de werkgroep werden gepubliceerd in de richtlijnen voor het gebruik van gebiedseigen bomen, die in 2012 verschenen. Na een wijziging van de *Bundesnaturschutzgesetz* in september 2017 werd het Duitse ministerie van Milieu, Natuurbeheer, Bouw en Nucleaire Veiligheid (BMU) gemachtigd om de voorkomingsgebieden van geboomte en zaden te bepalen. Boomproducenten zijn verplicht om deze zes voorkomingsgebieden uit de richtlijn over te nemen.

Ook de begripsbepalingen zijn sinds september 2017 veranderd. In § 7 lid 2 van de *Bundesnaturschutzgesetz* werden de tot dan toe geldende definities van 'inheemse soort' (nr. 7) en 'niet-inheemse soort' (nr. 8) opgeheven. In plaats daarvan is de definitie van uitheemse soort overgenomen in de bewoordingen van § 40 lid 1 ('Planten waarvan de soorten in het gebied in kwestie in het wild niet voorkomen of gedurende meer dan 100 jaar niet meer voorkomen').

worden beschouwd. Daarbij moet prioriteit worden gegeven aan de volgende aspecten: profiel van de vrije ruimte, garantie van de verkeersveiligheid, tolerantie met betrekking tot bestaande emissies en zoutgehalte. Met het gebruik van gebiedseigen bomen kan hier volgens de eisen van de functionele zekerheid volgens § 4 lid 3 van de Duitse *Bundesnaturschutzgesetz* niet aan worden voldaan. Het gebruik van bomen met een gebiedsvreemde herkomst is in deze speciale

gevallen dan ook toegestaan.

Een ander speciaal geval betreft fruitbomen, bijvoorbeeld om gekweekte fruitrassen in het vrije landschap te planten met het oog op het behoud van rassen of van traditionele cultuurlandschappen. Gecultiveerde fruitsoorten kunnen volgens de *Bundesnaturschutzgesetz* niet gebiedseigen zijn en de aanplant ervan gebeurt niet altijd door een landbouwbedrijf, bijvoorbeeld wanneer ze door gemeenten, instandhoudingsinitiatieven of particulieren worden aangelegd als lanen, groepen, afzonderlijke bomen of vergelijkbare aanplant op particuliere of openbare grond.

Aanwijzingen voor inschrijving

De inschrijving voor gebiedseigen bomen is gelijk aan die voor andere bomen. Het probleem hierbij is echter de beschikbaarheid van de planten op de markt. Het kan een voordeel zijn om apart in te schrijven voor gebiedseigen bomen en deze niet op te nemen in de totale jaarlijkse aanvraag. Het is altijd zinvol om vooraf te informeren naar de beschikbaarheid van kwaliteiten en kwantiteiten op de markt. Steeds meer blijkt dat steden, gemeenten en deelstaten eigen criteria ontwikkelen om deze bomen te kunnen bemachtigen.

Een andere manier om bottlenecks bij de levering te voorkomen, is om de optimale verdeling vanuit milieubeschermingsoogpunt als beoordelingscriterium te gebruiken. De volgorde waarvoor wordt gekozen en de daaruit voortvloeiende wegging moeten in ieder geval duidelijk bij de inschrijving worden aangegeven. Zo zou er kunnen worden vastgelegd dat er hazelaars moeten worden gebruikt met de afmetingen 'v Str 5 Tr 100/150 (cm)'. De aanbestedingsdocumenten geven vervolgens aan dat voor de afmeting en kwaliteit een wegging van 20 punten geldt (bij een totaal van 100 punten).

Een praktische tip: als blijkt dat er een groot aantal bomen moet worden aanbesteed en er leveringsproblemen worden voorzien, is het raadzaam om individuele boomsoorten in afzonderlijke kavels aan te bieden, om te voorkomen dat de hele inschrijving wordt geannuleerd.

Helaas komen er ook nu nog altijd foutieve uitschrijvingen voor. Hiermee wordt bedoeld dat de gebruiker, vaak uit onwetendheid, alle planten in een uitschrijving als gebiedseigen opgeeft. Zelfs rozen, vruchten, vaste planten en bomen die veredeld worden, zoals *Acer* 'Royal Red' of *Acer campestre* 'Eisrijk', moeten gebiedseigen geleverd worden. Dit is natuurlijk niet mogelijk, omdat het altijd

alleen maar om zaailingbomen kan gaan. Uiteraard mogen boomkwekerijen die deelnemen aan deze aanbestedingsprocedure de aanbestedingstekst niet wijzigen; dan worden ze uitgesloten. In dergelijke gevallen wordt geprobeerd om opheldering te verschaffen, zodat het niet zo ver komt dat een dergelijke foutieve inschrijving wordt opgeheven.

Vooruitblik

Het is te verwachten dat vanaf 1 maart 2020 het gebruik van gebiedseigen bomen in de vrije natuur nog niet helemaal foutloos zal zijn. De basis en levermogelijkheden voor de aanvang staan vast, maar moeten nog worden uitgebreid. Het is belangrijk dat er landelijk een uniforme implementatie van de zes gebieden wordt gerealiseerd (figuur 5). Een verdere onderverdeling, zoals sommige Duitse deelstaten wensen, zal de productie van deze planten bemoeilijken. Het zou juist zinvol zijn om na te denken over uitwisselingsgebieden voor het geval de gewenste planten op dat moment nog niet beschikbaar zijn. Alleen samenwerking tussen gebruikers en producenten over de hele linie kan leiden tot het slagen van het project § 40 *Bundesnaturschutzgesetz*.

Literatuur

Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (BMU), 2012: Leitfaden zur Verwendung gebietseigener Gehölze, 1-30. *Bundesnaturschutzgesetz* (BNatSchG)

De auteur

Christoph Dirksen is boomkweker en directeur van Wilhelm Ley GmbH & Co KG Boomkwekerijen in Meckenheim (Duitsland). Hij vertegenwoordigt de Bund Deutscher Baumschulen bij de uitvoering van de Duitse nationale natuurbeschermingswet in de BMU en treedt bovendien op als lid van de FLL voor de BdB in Bonn.

Be social

Scan of ga naar:

www.boom-in-business.nl/artikel.asp?id=23-7689